

TEVREDEN LEERLINGEN.

De Here is koning. Hij is het die over al de schepselen in deze wereld regeert. Iedere bladzijde van de Schrift legt daar getuigenis van af. Ik gaf in het vorige nummer¹ daar iets van door. Alle vragen heb ik daarmee niet beantwoord. Dat kan ook niet. Gods regering is voor ons niet te doorgronden. Op één vraag zou ik terugkomen. Hoe kan God die de zonde haat toch over zijn vijanden en hun zonden regeren? Dat vragen we al als we nog jong zijn. Catechisanten komen al met deze vraag. De uitdaging is dan hoe je vragende catechisanten – en dóórvragen kunnen ze! - tot tevreden leerlingen maakt. Lukt dat wel? Hebben we dan wel een antwoord wanneer we oud geworden zijn? Zo niet hoe kunnen wij dan tevreden leerlingen zijn?

Echte vraag.

Regeert God over de zonde? Wat is de plaats, wat is de oorsprong van het kwaad? Dat zijn ingrijpende vragen. Zelfs een godgeleerde als H. Bavinck sprak over het raádsel van het kwaad. Dat we voor een raádsel staan is in het lange leven van de kerk wel gebleken. Telkens heeft men geprobeerd om de zonde een plaats te geven en te verklaren. Er is b.v. onderscheid gemaakt tussen het kwaad dat 'tegen Gods wil' bedreven wordt maar dat toch 'niet buiten de wil van God' omgaat. Dat lijkt duidelijk. Maar je smokkelt wel wat. Eerst is de wil het bevel van God. Daarna bedoel je zijn raad. Wie niet wil smokkelen kan spreken over 'de wil van Gods bevel': Hij beveelt het goede te doen en verbiedt de zonde. Dat is iets anders dan 'de wil van Gods besluit' zijn raad: Hij heeft besloten dat de zonde er zou zijn. Maar, is dan de vraag, wat wil God dan eigenlijk echt? Waar ben je met Hem aan toe als er in Hem twee willen zijn? Kom je aan die kritiek tegemoet dan zeg je dat God als zijn wil heeft geopenbaard dat Hij de zonde verbiedt. Je weet waar je aan toe bent. Maar is er dan ook een verborgen wil die, ondanks zijn verbod toch een plaats aan de zonde geeft? Of moet je zeggen dat Hij het goede wil terwijl Hij het kwade (slechts) toelaat. Maar dan zegt een ander: dat laatste is toch te zwak. Deze toelating moet wel een 'actieve' toelating worden genoemd. Iedere formulering ontmoet kritiek en roept nieuwe vragen op. Er is het raádsel van het kwaad. En Gods regering is verheven. Daar kunnen wij niet bij (Ps.139:6). Wij blijven stamelen over deze grote God.

Zullen we het raádsel dan maar laten rusten en het zwijgen ertoe doen? Het is verleidelijk om ons op die manier tevreden te stellen. Toch gaat het om wezenlijke zaken. Het gaat in deze dingen om de vraag naar onze troost.

God regeert. Dat is onze troost. Maar wat blijft daarvan over als Hij de zonde wil zoals Hij ook het goede gebiedt? Hoort de zonde en alle ellende die daardoor bestaat, dan bij het leven? Het kwaad heeft dan ook een wettige plaats. Het is in feite geen overtreding meer. Per slot van rekening heeft God de zonde zelf gewild. Waar blijft dan mijn troost?

Ben ik dan getroost als Hij niét over de zonde regeert? Maar dan staat zijn vijand met zijn zonde als een zelfstandige macht naast de almachtige God. Hoe kan ik getroost

¹ Zie het artikel *Als met zijn hand* op deze site.

zijn zonder het geloof dat God over het kwaad regeert, het beheerst en overwint? Er zijn wezenlijke zaken aan de orde. Op de catechisatie worden échte vragen gesteld.

Schuldvraag.

Zo'n echte vraag is ook wie de schuld van de zonde heeft. In het spreukenboek lezen we: 'Des mensen eigen dwaasheid verderft zijn weg en dan is zijn hart gramstorig op de Here' (Spr.19:3). Het klinkt wat ouderwets, maar het is wel echt, levensecht. Hoe vaak wijzen we niet eerst naar een ander voordat we willen erkennen dat we zelf de oorzaak van onze mislukking zijn? Zo geven we ook de Here al snel de schuld van onze ellende. Maar de wijsheid van Gods Geest leert ons door deze spreuk te kijken naar ons zelf.

Aan deze spreuk moest ik denken bij de titel van een boekje dat in de 17de eeuw verscheen met de titel "*De Ghepredestineerde dief.*" Ene Henricus Slatius stelde daarmee de gereformeerde verkiezingsleer aan de kaak. De titel maakt al duidelijk wat zijn beschuldiging is: als God door zijn besluit alles heeft bepaald is de dief gedoemd om te stelen. Iedere zondaar kan niet anders dan zijn zonden doen. Adam moest wel zondigen. Het komt er op neer dat de schuld van de zonde bij de Here ligt en de zondaar kan zich vrijpleiten. Wat een excuus zouden we hebben als de leer van verkiezing en verwerping dit bedoelt!

De spreuk van zoëven prikt daar finaal doorheen. Ze laat zien hoe ongerijmd deze redenering is. Het is de *eigen* dwaasheid die de weg van de mens bederft. Die schuld kun je de Here niet in de schoenen schuiven. Wie dat doet miskent de wijsheid van de Geest en gaat verder op de weg die hij door eigen dwaasheid bedorven heeft.

Is dat ook niet wat de apostel Paulus zegt over de mensen die de waarheid van God onder hun zonden verstoppen? Doordat God zijn majesteit openbaart is er voor hun goddeloosheid geen excuus. Zijn openbaring laat hun schuld juist duidelijk zien (Rom.1:20). In Rom.9 blijkt hoe ongepast het is in de verhouding tussen Hem en ons om onszelf vrij te pleiten tegenover Hem. Hij is de pottenbakker. Wij zijn het leem. Als Hij in zijn vrije macht kiest over wie Hij zich ontfermt en wie Hij verhardt kunnen wij niet zeggen: 'Wat heeft Hij dan nog aan te merken, want wie wederstaat zijn wil?' (Rom.9:19).

De kerk heeft de beschuldiging dan ook afgewezen dat haar leer de schuld van de zonden bij de Here God zou leggen.

In zondag 3 van de Heidelbergse Catechismus belijden we dat wij schuldig staan aan de zonde en het bederf. Deze schuld hebben wij door moedwillige (tegen beter weten in. Een ráádsel! Maar toch) ongehoorzaamheid, van Adam en Eva (zondag 4).

In de Nederlandse Geloofsbelijdenis belijden we met artikel 13 de voorzienigheid van God. Hij leidt en regeert deze wereld. Zonder zijn beschikking gebeurt er niets. 'Toch is God niet de bewerker van de zonde die gedaan wordt, en evenmin draagt Hij er de schuld van.'

Toen in de 17de eeuw de gereformeerde verkiezingsleer onder remonstrants vuur lag hield de kerk vol: 'Van dat ongelooft is God volstrekt niet de oorzaak. De mens draagt de schuld ervan, evenals van alle andere zonden' (DL I/5). En de kerk noemt het besluit van verwerping (dóór in het oog van velen!) een besluit dat 'God beslist niet maakt tot de bewerker van de zonde – dat is een godslasterlijke gedachte! – maar dat Hem stelt tot de ontzagwekkende, onberispelijke en rechtvaardige Rechter en Wreker

ervan' (DL 1/15). In het slotwoord van de Dordtse Leerregels hoor je de verontwáárdiging van de broeders als zij midden in de strijd, ook tegen de aanklacht van 'de gepredestineerde dief,' de mening "van harte en vol afschuw verwerpen" die zegt: 'Deze leer maakt God tot bewerker van de zonde, tot een onrechtvaardige God, een tiran en huichelaar...' En de bewering 'de verwerping is op dezelfde manier de oorzaak van het ongeloof en de goddeloosheid als de verkiezing de bron van het geloof en de goede werken is' wordt met dezelfde afschuw verworpen. De eer van God is in geding. Je lástert God als je Hem de zonde toedicht. Daarmee komt de schuldvraag naar ons. Dat is een échte, een levensvraag. Wie die niet stelt zal nooit zijn echte toestand zien. Wie haar afdoet met een excuus dat naar God verwijst vindt nooit de enige en eeuwige troost

Souverein en schuldig.

Wordt dit niet in de Schrift voor ons neergezet, concreet in het werk dat de Here doet op de weg die Hij met zijn volk gaat?

Ik denk in dit verband aan het oordeel dat de Here over zijn volk brengt door de koning van Assur. Bij monde van Jesaja (Jes.10) noemt de Here deze machtige koning 'de roede van mijn toorn.' De woede van God is 'als een stok' in de hand van deze koning. Deze vergelijking kwalificeert de koning van Assur als niet meer dan een werktuig van God. Of het ook de Here zelf is die door dit werktuig zijn volk straft! Tegelijk laat Jesaja horen dat deze koning, die zich van God niets aantrekt, niet maar zijn gang kan gaan. Het oordeel van God wordt hem aangezegd. De Here zal hem straffen om zijn hooghartigheid en trots. Hij maakt dat duidelijk in vergelijkingen die de koning opnieuw als een werktuig typeren: een bijl, een zaag, een stok en een staf. Dat deze koning een stuk gereedschap voor de Here is geeft hem geen verlof om in zijn eigen stijl zijn gang te gaan. Juist omdat hij Gods werktuig is houdt de Here hem verantwoordelijk voor zijn houding en gedrag.

De geschiedenis van David die een volkstelling beveelt laat hetzelfde zien. Wij lezen daarvan in de Schrift wat David zich niet bewust was: dat deze volkstelling voortkwam uit de toorn van de Here tegen zijn volk (II Sam.24) en ook dat de satan daarin een rol speelde (I Kron.21). Hier is het dus de Hére die handelt met zijn volk. Tegelijk handelen ook zijn vijand en David die zijn zonde doorzet tegen het verzet van Joab in. We lezen ook 'maar David had wroeging' (II Sam.24:10). En terecht. Zijn volkstelling was kwaad in de ogen van de Here (I Kron.21:8). David belijdt 'ik heb zwaar gezondigd, doordat ik dit gedaan heb, nu dan, doe toch de ongerechtigheid van uw knecht weg, want ik heb zeer dwaas gehandeld.' Of David zichzelf ook verantwoordelijk wist! En de profeet, door God gestuurd, komt niet troosten met de boodschap dat David geen schuld heeft omdat de Here er eigenlijk achter zat. Dávid hééft de schuld. Hij moet daarom kiezen tussen drie oordelen. En het oordeel dat hij kiest wordt voltrokken. Het houdt pas halt voor het offer dat David op de dorsvloer van Arauna brengt. Geen offer op een koopje. Hij kon nota bene de dorsvloer, het hout en de offerdieren gratis krijgen, maar wat is voor diep schuldbesef zo'n goedkoop offer eigenlijk waard? Hij betaalt de volle prijs (II Sam.24:21-25). Zo komt Gods oordeel tot rust en zo vindt David rust. Niet doordat de schuld vanuit Gods regering wordt goedgepraat, maar doordat de zonde door schuldbelijdenis en offer, door verzoening wordt goedgeháákt. Of de zondaar ook verantwoordelijk is voor God!

Mogen we hier ook niet denken aan de broers van Jozef, Jakobs zoon? Zij hoorden twee keer een droom waarin zij bogen voor hun broer. Beseften ze dat dit een openbaring was van God? Dat kan. In elke geval wist hun vader uit ervaring dat God in dromen zijn wil kon tonen. Maar zo belangrijk is dit voor de geschiedenis eigenlijk niet. Het gaat erom dat de broers, als het aan hen lag, van hun levensdagen niet van plan waren om voor Jozef te buigen. Ze verkochten hem. Zo zullen zijn dromen nooit in vervulling gaan.

Ze hebben het geweten! Met een leugen hebben ze hun misdaad voor hun vader verborgen. Ze zagen zijn verdriet. Ze probeerden hem te troosten (Gen.37:35). Ze konden het niet. Eén bekentenis was genoeg. Ze zeiden niets. Ze zwegen tweeëntwintig jaren lang. Wat voor een kerels zijn dat eigenlijk geweest? Hoe zal de sfeer in de tenten van Jakob zijn geweest? Het is misschien ook niet zo vreemd dat Juda 'in die tijd van zijn broeders (dát staat er, typeert dat soms de onderlinge sfeer?) weg trok' (38:1). Kwam het idee om Jozef te verkopen niet van hem? (37:26) De zonde komt niet alleen. Het is een macht. Kwaad baart kwaad. Het werkt door wanneer Jakob, in zijn verdriet om Jozef nog sterker aan Benjamin verknocht, de weg naar het reddende brood blokkeert (42:35-38). Door de zonde loopt het leven dood.

Toch ook wonderlijk mooi. De weg van Jozef klimt op in Potifars huis. Hij raakt bekend met het egyptische leven. Hij krijgt ervaring in het runnen van een groot bedrijf. Door Potifars functie wordt hij vertrouwd met de kringen rond het hof. Wat een leerschool voor zijn komende taak! Dan daalt zijn weg door de vuile streek van Potifars vrouw (wat een krèng!) tot in de gevangenis neer. Hij wordt vergeten totdat hij nodig is aan farao's hof om het land te redden van de hongersnood. Wat een weg!

Wonderlijk. De broers verkopen Jozef omdat nooit voor hem willen buigen. Juist door die verkoop werken zij er zelf aan mee dat Jozef op de plaats komt waar zij voor hem zullen buigen. Je ziet de zonde, de gevolgen daarvan. Toch gebeurt wat (wij mogen dat nu zeker zeggen) Góð in Jozefs dromen liet zien. Zijn reddingsplan wordt uitgevoerd.

Is nu de zonde verontschuldigd? Welnee. De broers hebben het geweten èn ze hebben het gevoeld. In het bijzijn van Jozef hebben ze elkaar verwijten staan maken (42:21-28). Als Jozef zich bekend maakt zijn ze doodsbenauwd omdat ze hem verkocht hebben (45:5). Hij had alle recht op wraak. Toch wreekt Jozef zich niet, omdat hij Gods hand, Gods reddende hand, erkent. Zelfs na zeventien jaar, als Jakob overlijdt, hebben de broers nog steeds geen rust. Of ze ook weten wat ze hebben gedaan! Dan is het Jozef die hen opnieuw Gods regering laat zien. Hij heeft ten goede gekeerd wat zij ten kwade hebben gedaan. Daarom zoekt ook Jozef het goede voor hen. 'Vreest niet, ik zal u onderhouden en ook uw kinderen' (50:17-21).

Zo brengt ook de apostel Petrus de zonden in verband met de regering van God. In zijn pinksterpreek (Hand. 2) verkondigt hij dat Christus naar de bepaalde raad en voorkennis van God overgeleverd is. Tegelijk zegt hij: Gij hebt Hem 'door de handen van wetteloze mensen aan het kruis genageld en gedood.' Het stelt de hoorders niet gerust dat dit in overeenstemming met Gods raad is gebeurd. Ze voelen zich aangeklaagd nu zij de Messias hebben gedood. Gods Gezalfde gedood! Neemt die zonde niet alle hoop op redding weg? Dat raakt hen diep en ze vragen 'wat moeten we doen?' Ze beseffen hun verantwoordelijkheid en Gods regering doet daar niets van af.

Het antwoord van Petrus wijst de weg: niet het excuus omdat God het zo wilde, maar de bekering. Bekeer U en laat u dopen tot vergeving van uw zonden. Alleen het bloed van Christus doet deze zonden weg. God liet hen in hun zonden vastlopen zodat er geen redding meer was. Dat was eigen schuld. Hij heeft tegelijk die zonden ten goede gekeerd: door déze redder die de zonden op zich nam, die geen wraak zocht, maar vergaf.

Vanuit deze geschiedenissen kunnen we een paar opmerkingen maken over Gods regering en onze zonden. God regeert. Hij voert zijn plannen uit. Hij neemt de mens in dienst als zijn instrument. Ook zijn vijand, de zondaar met al z'n zonden ontkomt daaraan niet. Ondanks zijn eigen wil en tegen zijn zin werkt hij mee aan de uitvoering van Gods raad. Of de Here ook een groot koning is. Een machtig Souverein! Deze koning regeert zo dat de zondaar, juist als Gods instrument voor zijn daden verantwoordelijk is. De zonden zijn z'n eigen schuld. Hij wordt op z'n zonden aangesproken. Dat God ook over de zonde regeert doet daar niets van af. God regeert. Daardoor loopt de weg van de zonde dood. Er is geen uitkomst meer, geen hoop. God wreekt de zonde. Tenzij de zondaar zich bekeert. Want God regeert. Daardoor is er redding: een Heiland die de zonden draagt. Er is vergeving voor ieder die zich met z'n schuld tot Hem bekeert.

Twee woorden.

We zullen er wel nooit in slagen om Gods regering en onze zonden op één noemer te brengen. Een sluitende formule vinden we niet. Zoeken we daarnaar dan zullen we nooit tevreden leerlingen zijn. Ik noemde in het begin een paar voorbeelden hoe men in de loop van de tijd over deze zaken gesproken heeft. Het bleef stamelen. Steeds moesten er twee dingen gezegd worden die voor ons besef niet bij elkaar passen. We moeten twee woorden spreken: God regeert soeverein en wij zijn verantwoordelijk voor onze daden.

Vroeger leerden kinderen van hun ouders om met twee woorden te spreken. Dat was beleefd in de omgang. Het getuigde van respect voor de ander. Is zo niet ook ons spreken over God?

Wij belijden Hem als God Drie-één. Twee telwoorden zetten we naast elkaar. Daarin ligt onze verlegenheid met de grote majesteit van God. Ons ontzag, omdat 'deze leer het menselijk verstand ver te boven gaat,' zoals we het zeggen in artikel 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Wij begrijpen het niet. Wij geloven het op grond van Gods Woord.

Het is opvallend dat de belijdenis, in artikel 13 sprekend over Gods macht en de zonde, naar 1 Kor.4:6 verwijst. Daar wil de apostel Paulus dat wij van hem leren 'om niet te gaan boven hetgeen geschreven staat.' We moeten niet meer willen weten. We mogen niet meer belijden dan wat Gods Woord ons zegt. Dat bedoelt ook Mozes in die andere schriftplaats waar artikel 13 naar verwijst: 'de verborgen dingen zijn voor de Here onze God. De geopenbaarde dingen zijn voor ons en onze kinderen voor altijd' (Deut. 29:29). Gods openbaring heeft een grens. Binnen die grens moeten wij blijven. Gods regering blijft verheven, te verheven voor ons verstand.

Het is dan ook een leerzaam woordje in artikel 13, dat woordje 'toch'. Er gebeurt in deze wereld niets 'zonder zijn beschikking. *Toch* is God niet de bewerker van de zonde...' Hier neemt de gedachtengang een wending. Wie uit Gods beschikking de

conclusie wil trekken – hoe gemakkelijk redeneert ons nieuwsgierig verstand niet door – dat God de auteur van de zonde moet zijn, ziet zich de pas afgesneden. Die grens gaat de kerk niet over. ‘Want Gods macht en goedheid zijn zo groot en gaan ons verstand zó te boven, dat Hij zijn werk zeer goed en rechtvaardig (Jozef! Christus!) beschikt, ook al handelen de duivel en de goddelozen onrechtvaardig.’ Er is een grens. En wie daar overheen gaat om zijn nieuwsgierigheid te bevredigen die zal nooit een tevreden leerling zijn. Hij lastert God.

Nee. ‘Wij stellen ons er tevreden mee, dat wij leerlingen van Christus zijn, om slechts (het is weinig als je meer zou willen weten) te leren wat Hij ons onderwijst door zijn Woord zonder deze grenzen te overschrijden.’ Bij Christus worden nieuwsgierige mensen tot tevreden leerlingen. In Hem hebben zij duidelijk gezien dat God zijn werk zeer goed en rechtvaardig beschikt al was en is al het doen en laten van schepselen nog zo goddeloos.

Antwoord.

Als leerling van Christus zijn we er tevreden mee dat we met twee woorden moeten spreken: God is soeverein; wij zijn verantwoordelijk voor onze zonden. We zijn tevreden, terwijl we geen verklaring hebben. Geen verklaring en toch een antwoord op de echte vragen van ons leven. Als leerling van Christus vinden we een weg met onze schuld. Willen we die belijden voor Christus? Dan vinden we in Hem onze enige en eeuwige troost.